

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кафедра соціальної роботи та педагогіки вищої школи

НОВОСАД ОЛЕКСАНДРА СЕРГІЇВНА

**СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ
У ЛУЦЬКІЙ МІСЬКІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ**

Спеціальність: 232 «Соціальне забезпечення»

Освітньо-професійна програма «Соціальне забезпечення»

Робота на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр»

Науковий керівник:

КОЛОСОК АНДРІЙ МИРОСЛАВОВИЧ,
кандидат економічних наук, доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ
Протокол № 21
засідання кафедри соціальної роботи
та педагогіки вищої школи від 16.05.2024 р.
Завідувач кафедри

_____ проф. Чернета С.Ю.

ЛУЦЬК - 2024

АНОТАЦІЯ

Новосад О.С. Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб у Луцькій міській територіальній громаді: робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: 232 / Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2024. 48 с.

Метою роботи є визначення теоретичних засад та обґрунтування рекомендації щодо підвищення ефективності соціального захисту внутрішньо переміщених осіб у територіальній громаді.

Об'єктом дослідження є соціальний захист внутрішньо переміщених осіб в умовах територіальної громади.

Предметом дослідження є зміст, форми і методи соціального захисту внутрішньо переміщених осіб.

Розглянуто сутність та складові соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, досліджено нормативно-правове забезпечення надання соціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам, вивчено зарубіжний досвід соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, досліджено соціальну реабілітацію внутрішньо переміщених осіб на загальнонаціональному рівні, проаналізовано соціальний захист внутрішньо переміщених осіб у Луцькій міській територіальній громаді, сформовано власне розуміння поняття соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, визначено напрями вдосконалення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, соціальний захист, соціальна адаптація.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ.....	6
1.1. Сутність та складові соціального захисту внутрішньо переміщених осіб	6
1.2. Правове забезпечення надання соціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам.....	13
1.3. Зарубіжний досвід соціального захисту внутрішньо переміщених осіб.....	17
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ.....	22
2.1. Забезпечення соціальної реабілітації внутрішньо переміщених осіб на загальнонаціональному рівні	22
2.2. Аналіз соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Луцькій міській територіальній громаді.....	27
2.3. Напрями вдосконалення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб	33
ВИСНОВКИ.....	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	41
ДОДАТКИ.....	48

ВСТУП

Військові дії на території України змусили значну кількість людей негайно залишити свої домівки та тимчасово переїхати в інші регіони країни. Цей вимушений міграційний процес має ряд серйозних наслідків, які впливають не лише на особисті життєві обставини, але і на загальну динаміку соціального та економічного розвитку.

Зміна місця проживання, складне матеріальне становище, нове коло знайомих та новий статус негативно впливають на психологічний стан ВПО та викликають проблеми з їх соціальною адаптацією. Для подолання цієї складної ситуації, необхідні комплексні заходи, що включають розширену соціальну підтримку для переселенців, створення умов для їхньої соціально-економічної інтеграції та забезпечення відповідного соціального захисту на рівні з іншими громадянами України.

Дослідженням проблем соціального захисту внутрішньо переміщених осіб займалися: Балусєва О.В. [2], Блинова О.Є. [5], Волошин С.В. [8], Жданович Ю.М. [15], Камбур А.В. [16], Колесникова В.Ф. [17], Конончук В.С. [18], Коробка Л.М. [19], Музиченко І.В. [22], Приб Г.А. [29], Сікора Я.Б. [37], Сулова В.О. [40], Ткачишина О.Р. [41], Чиркін А.С. [46] та інші...

Проте більшість авторів розглядали проблеми соціального захисту, не приділяючи достатньої уваги наданню соціальної допомоги саме внутрішньо переміщеним особам в умовах українського сьогодення. Тому дана проблема є надзвичайно актуальною та потребує подальших досліджень.

Мета роботи - визначити теоретичні засади та обґрунтувати рекомендації щодо підвищення ефективності соціального захисту внутрішньо переміщених осіб у територіальній громаді.

Об'єкт дослідження – соціальний захист внутрішньо переміщених осіб в умовах територіальної громади.

Предмет дослідження – зміст, форми і методи соціального захисту внутрішньо переміщених осіб.

Відповідно до мети сформульовано такі завдання дослідження:

- розкрити сутність та складові соціального захисту внутрішньо переміщених осіб;
- дослідити нормативно-правове забезпечення надання соціальної допомоги внутрішньо-переміщеним особам;
- вивчити зарубіжний досвід соціального захисту внутрішньо переміщених осіб;
- дослідити соціальну реабілітацію внутрішньо переміщених осіб на загальнонаціональному рівні;
- проаналізувати соціальний захист внутрішньо переміщених осіб в Луцькій міській територіальній громаді;
- розробити напрями вдосконалення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб.

Практичне значення дослідження полягає в розробці рекомендації щодо підвищення ефективності соціального захисту внутрішньо переміщених осіб у Луцькій міській територіальній громаді.

Результати досліджень апробувались на засіданнях кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи, та оприлюднювались в наукових тезах:

Новосад О.С. Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб у Луцькій міській територіальній громаді. *«Актуальні проблеми педагогіки, соціальної роботи та соціального забезпечення: Матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції науковців, аспірантів та студентів»*. Волинський національний університет імені Лесі Українки, 16 травня 2024 р., Луцьк, 2024. С. 100-101.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

1.1. Сутність та складові соціального захисту внутрішньо переміщених осіб

Категорія соціальний захист внутрішньо переміщених осіб у вітчизняній науковій літературі є відносно новою, оскільки її формування почалося у 2014 році із початком військових дій на території України і появою першої хвилі ВПО. До цього соціальний захист розглядався у широкому розумінні, а у контексті внутрішньо переміщених осіб вживався термін соціальна адаптація.

Зокрема, у своєму дослідженні Izarova I., Prytyka Yu. відмітили, що міжнародне співтовариство не винайшло відповідного механізму для швидкого та ефективного вирішення проблеми захисту прав внутрішньо переміщених осіб, поклавши основний тягар на національні уряди держав, які зіткнулися з необхідністю надання соціального захисту ВПО. Значною мірою саме через це Україна, зазнавши збройної агресії Російської Федерації у 2014 році, була змушена майже з нуля створювати нормативно-правову базу, яка б дозволила ввести категорії ВПО в правове поле, визначивши їх правовий статус та механізми соціального захисту. Війна породжує дедалі більшу кількість внутрішньо переміщених осіб, а отже, необхідність вивчення міжнародної практики та впровадження в законодавство України нових механізмів захисту прав та інтересів ВПО [48, с. 17].

Чвортко Л.А вказала, що загальнообов'язкове соціальне страхування в Україні, через систему пенсійного страхування, страхування в разі безробіття, тимчасової втрати працездатності, нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, відіграє значну роль у забезпеченні соціального захисту ВПО. Державні цільові фонди, що підтримують цю систему, не лише гарантують переселенцям-застрахованим особам доступ до допомоги, але й у деяких випадках спрощують процедуру отримання соціальних виплат та допомоги [45, с. 61].

Степанова Е.Р. досліджувала особливості вітчизняних та міжнародних програм з допомоги внутрішньо переміщеним особам. Зокрема, це програми Міністерства соціальної політики, уряду ООН, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, Міжнародного Комітету Червоного Хреста, ЮНІСЕФ та інші всесвітні продовольчі програми. На її думку, Навіть при наявності розвиненої системи нормативно-правових актів, які регулюють питання соціального забезпечення внутрішньо переміщених осіб та громадян, постраждалих від військової агресії РФ, існує значна кількість проблем, які досі залишаються невирішеними [39, с. 105].

Павлюк Г., Середницька Л. зазначили, що воєнна агресія проти нашої держави змусила мільйони українців шукати безпечніші території всередині нашої країни, що призвело до значного зростання кількості внутрішньо переміщених осіб. Така ситуація створило нові проблеми у сфері соціального забезпечення, зокрема щодо надання грошової допомоги, медичних послуг, здійснення пенсійних виплат, забезпечення житлом, працевлаштування та інших соціальних потреб. Система соціального захисту спрямована на забезпечення громадян мінімальними соціальними стандартами, особливо в умовах повномасштабного військового вторгнення. Тому питання соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в умовах сьогодення є дуже актуальним та потребує подальшого вдосконалення[23].

Боняк В.О. у своєму дослідженні зауважив, що сучасна держава старається максимально швидко реагувати на виклики та проблеми, пов'язані з соціальним захистом внутрішньо переміщених осіб. А основні зусилля держави щодо удосконалення соціального захисту цієї категорії громадян повинні бути спрямовані на такі напрямки: розробку комплексного та прозорого механізму фінансування соціального захисту внутрішньо переміщених осіб; зобов'язання місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування приймати відповідні програми фінансування внутрішньо переміщених осіб на прозорих, ефективних, доступних та гласних принципах; впровадження державної програми забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб; створення фонду соціального

житла та впровадження прозорого механізму його розподілу на зрозумілих для всіх засадах [6, с. 22].

Розглянемо існуючі підходи до визначення таких складових соціального захисту внутрішньо переміщених осіб як: «адаптація», «соціальна адаптація», «психологічна адаптація» та «соціально-психологічна адаптація».

Почнемо із тлумачення поняття «адаптація» у науці. Я. Сікора повідомляє, що незважаючи на те, що термін «адаптація» асоціюється з Ч. Дарвіним, автором цього терміну є німецький фізіолог Г. Ауберт (1865 р.) [37, с. 135].

А. Камбур вказує на латинське походження терміну «адаптація» (adaptar), який дослівно перекладається як «пристосування». Науковець підкреслює, що пристосування може тлумачитися по-різному, враховуючи об'єкт вивчення. Наприклад, у тваринному світі – це пристосування до умов навколишнього середовища та зграї, у людей – це, здебільшого, пристосування до довкілля, соціуму, людей, які їх оточують [16, с. 32].

Г. Пріб вважає, що адаптація є процесом формування найбільш прийнятних стратегій/моделей поведінки в умовах змінюваного мікросоціального середовища. У широкому розумінні в адаптації вбачають процес пристосування до зовнішніх та внутрішніх умов, які змінюються. В цьому процесі формується адаптивність людини [29, с. 160].

А. Камбур відмічає, що адаптивність – це атрибутивна здатність, функціональна ознака складних самокерованих систем, які забезпечують пристосування особисті на всіх існуючих рівнях взаємодії з навколишнім середовищем. Адаптивність виражається у таких ознаках як:

- прийняття та ефективна реакція на ті очікування, з якими кожен зустрічається у відповідності з віком та статтю;

- гнучкість та ефективність при зустрічі з новими та потенційно небезпечними умовами, а також здатність надавати подіям бажаного напрямку [16, с. 33].

Я. Сікора зазначає, що адаптація людини відбувається на таких рівнях як:

- Фізіологічний (біологічний). Це адаптація організму людини до певних умов навколишнього середовища.
- Психологічний. Внутрішня готовність та здатність взаємодіяти з навколишнім світом.
- Соціальний. Пристосування до вимог, прав та умов окремого соціуму, комунікація з іншими людьми [37, с. 136].

Таким чином, можна зробити висновок, що адаптація являє собою процес пристосування людини до навколишнього середовища. Адаптивність людини виражається у її готовності на біологічному, психологічному та соціальному рівні взаємодіяти з довкіллям.

Розглянемо тлумачення поняття «соціальна адаптація», так на думку Ю. Жданович, соціальна адаптація – це безперервний процес пристосування людини до суспільних відносин, норм, традицій, в яких вона живе (з однієї сторони), та результат цього процесу (з іншої сторони) [15, с. 12].

О. Ткачишина вважає, що соціальна адаптація – це механізм, що передбачає соціалізацію особистості, та дає їй змогу активно інтегруватися в різноманітні структурні елементи соціального середовища шляхом стандартизації повторюваних ситуацій» [41, с. 35].

На думку О. Блинової, соціальна адаптація – це процес пристосування до особистості до існуючих суспільних відносин, норм, зразків, традицій суспільства, в якому живе та діє людина. З іншого боку, науковець підкреслює, що соціальна адаптація – це результат такого процесу [5, с. 111].

А. Камбур вказує, що соціальна адаптація особистості може мати три форми:

Активна. Характеризується активною позицією особистості, йде постійний діяльнісний пошук шляхів пристосування до соціального середовища.

Пасивна. Інертний процес пристосування до соціального простору. Характеризується використанням засобів та шляхів інтеграції до макро-та мікросередовища задля збереження звичного життєвого ритму.

Ситуативна. Може мати як активний так й пасивний характер соціального пристосування, в залежності від окремої ситуації [16, с. 35].

В. Колесникова стверджує, що соціальна адаптація – це певні «закономірності спільної діяльності, що обумовлюються загальною метою і ціннісними орієнтаціями соціальних груп. Науковець наводить такі ознаки успішної соціальної адаптації особистості:

- активне пристосування до умов соціального середовища;
- ефективна взаємодія з членами соціуму;
- адекватне сприйняття соціальної реальності;
- вироблення системи ставлень і форм спілкування з оточуючими;
- здатність до діяльності (ігрова, навчальна, творча, трудова) та відпочинку;
- здатність до групової взаємодії;
- пластичність поведінки відповідно до рольових (гендерних) очікувань з боку інших [17, с. 200].

А. Камбур, в свою чергу, вказує на такі ознаки успішної соціальної адаптації особистості:

- адаптованість у «позаособистісній» сфері соціально-економічної активності, де індивід набуває знання, вміння та навички, досягаючи компетентності та майстерності;
- адаптованість у сфері особистих стосунків, де створюються інтимні, емоційно-насичені зв'язки з іншими людьми, а успішна адаптація вимагає чуттєвості, знання мотивів людської поведінки, здатності до точного відображення змін у стосунках [16, с. 37].

Отже, соціальна адаптація забезпечує пристосування до окремого соціуму: його правил, умов, здатність до комунікації з членами соціального простору.

Перейдемо до розгляду сутності поняття «соціально-психологічна адаптація» та її особливостей.

Зокрема, На думку Н. Пенькової, соціально-психологічна адаптація особистості є «процесом придбання нею певного статусу (положення особи в системі міжособових відносин, що визначає його права, обов'язки і привілеї),

оволодіння тими чи іншими соціально-психологічними рольовими функціями» [24, с. 22].

Розглянемо основні завдання та мету соціально-психологічної адаптації у житті особистості.

Г. Пріб переконаний, що головна мета соціально-психологічної адаптації – створити необхідні умови для формування окремих компетентностей особистості, які допоможуть вирішити життєві задачі та нададуть можливість продуктивно взаємодіяти із соціальним оточенням [29, с. 161].

С. Волошин, в свою чергу, вважає, що в результаті соціально-психологічної адаптації, людина має змогу сформувати у себе нові механізми і норми поведінки у соціумі, розвинути нові виховні установки та трансформувати особливості свого характеру та темпераменту [8, с. 73].

Вважаємо обидва підходи до визначення мети соціально-психологічної адаптації – правильними. Однак, треба зазначити, що друга думка є більш ширшою та виокремлює окремі компоненти адаптації, які формуються в процесі соціально-психологічної адаптації.

В. Сулова підкреслює, що тлумачення поняття «соціально-психологічна адаптація» у вітчизняній та зарубіжній літературі дещо різняться. Наприклад, у першій, цей феномен, зазвичай, розглядається у контексті динаміки взаємодії особистості і групи, де особистість виступає у суб'єкт-об'єктних відносинах до адаптації, а група (соціум), яка стабільна у своїй активності, може бути і механізмом адаптації особистості. Щодо зарубіжних, наукових джерел, в них соціально-психологічна адаптація особистості представлена як процес і як стан, що потребують професійного терапевтичного впливу або особистісного розвитку з метою набуття соціальних навиків для успішності адаптації [40, с. 138].

Звернемо увагу на показники успішної соціально-психологічної адаптації особистості. Так на думку Л. Коробки, на успішність перебігу зазначеного процесу вказують:

- задоволеність відносинами із оточенням;
- позитивна соціально ідентичність;

- позитивний образ «Ми» і «Вони»;
- міжгрупова толерантність [19, с. 77].

І. Музиченко також одним із показників успішності соціально-психологічної адаптації називає адекватний соціальний статус в окремому соціумі. На адекватність статусу може вказувати наявність задоволеності їм. Це стосується як власної задоволеності так й суспільної [22, с. 20].

Звертаючи увагу на чинники соціально-психологічної адаптації, С. Волошин зазначає, що головними чинниками цього процесу виступають мотиви особистості. Успішність і якість адаптації буде залежати від внутрішніх і зовнішніх факторів – емоційно-вольової та мотиваційної сфери, спадковості особистості [8, с. 75].

В. Конончук стверджує, що у випадку, коли особистість не здатна успішно пройти процес соціально-психологічної адаптації, в неї з'являється соціально-психологічна дезадаптація, яка несе у собі деструктивні наслідки психологічного характеру. Мова йде про: порушення психічного здоров'я, психологічну напруженість, зниження самооцінки тощо [18, с. 133].

Отже, можемо зробити висновок, що адаптація являє собою процес пристосування людини до навколишнього середовища. Адаптивність людини виражається у її готовності на біологічному, психологічному та соціальному рівні взаємодіяти з довкіллям.

Соціальна адаптація – це процес забезпечення пристосування до окремого соціуму: його правил, умов, здатність до комунікації з членами соціального простору.

Соціально-психологічна адаптація є комплексною адаптацією, яка забезпечує як внутрішню та й зовнішню готовність до пристосування особистості до окремого навколишнього середовища.

Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб - це система соціальної та фінансової підтримки ВПО, яка включає фінансову, матеріальну та соціально-психологічну підтримку громадян до їх повної реінтеграції у суспільство на новому місці проживання.

1.2. Правове забезпечення надання соціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам

Реакція на виклики, пов'язані з внутрішньо переміщеними особами, призвела до посилення уваги до їхнього становища. Відсутність досвіду в управлінні існуючою проблемою, а також наявність різних груп інтересів, спричинили необхідність внесення додаткових змін у вже прийняті законодавчі акти.

Закріплення прав та свобод внутрішньо переміщених осіб в законодавстві є важливою необхідністю з численних причин.

По-перше, це гарантує справедливе та рівноправне ставлення до цієї вразливої групи громадян.

По-друге, закріплення таких прав у законах створює стійкий правовий фундамент для захисту внутрішньо переміщених осіб від дискримінації та неправомірного втручання в їхні права і свободи. Це сприяє зміцненню правової держави та підтримує принципи прав людини.

Важливим є те, що законодавче визначення прав внутрішньо переміщених осіб надає чіткі орієнтири для діяльності державних органів, громадських об'єднань та міжнародних організацій у сфері захисту цієї категорії населення. Це допомагає забезпечити ефективний та координований підхід до розв'язання проблем, що виникають у зв'язку з внутрішнім переміщенням.

Розглянемо ключові нормативно-правові документи, що регулюють соціальний захист внутрішньо переміщених осіб (табл. 1.1).

Зокрема, Податковий Кодекс України передбачає для ФОП внутрішньо переміщених осіб можливість не сплачувати єдиний внесок протягом дії воєнного стану та одного року після його скасування. Крім того, платники податків з числа внутрішньо переміщених осіб звільняються від відповідальності за несвоєчасну сплату податкових зобов'язань і подання звітності протягом дії воєнного стану та півроку року після його скасування. Також до вищевказаних категорій платників податків не застосовуються штрафні санкції протягом дії воєнного стану та трьох місяців після його скасування [27].

Таблиця 1.1

Правове забезпечення надання соціальної допомоги
внутрішньо переміщеним особам

Вид документу/ Суб'єкт прийняття	Назва	Дата/ №	Коротка характеристика
Кодекс України. Верховна Рада України.	«Податковий Кодекс України»[27].	02.12.2010/ 2755-VI	Визначено порядок звільнення ФОП внутрішньо переміщених осіб від сплати ЄСВ, від відповідальності за невиконання податкових обов'язків
Закон України. Верховна Рада України.	«Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»[30].	20.10.2014/ 1706-VII	Визначено гарантії дотримання прав, свобод та законних інтересів внутрішньо переміщених осіб.
Постанова. Кабінет Міністрів України.	«Про облік внутрішньо переміщених осіб» [34].	1.10.2014/ 509	Врегульовано механізм видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи.
Постанова. Кабінет Міністрів України.	«Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам»[11].	20.03.2022/ 332	Врегульовано порядок надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам.
Постанова. Кабінет Міністрів України.	«Про затвердження Порядку компенсації витрат за тимчасове розміщення (перебування) внутрішньо переміщених осіб»[32].	19.03.2022/ 333	Врегульовано порядок компенсації комунальних платежів родинам, які прихистили у власних помешканнях внутрішньо переміщених осіб.
Постанова Кабінету Міністрів України від	«Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні»[33].	20.03.2022/ 331	Врегульовано порядок надання компенсації роботодавцям за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб.
Розпорядження. Кабінет Міністрів України.	«Про затвердження переліку адміністративно-територіальних одиниць, на території яких надається допомога застрахованим особам в рамках Програми «єПідтримка»[31].	06.03.2022/ 204-p	Визначено області, на території яких платникам ЄСВ може надаватись соціальна допомога у «Дія».

Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», відповідно до норм Конституції та законодавства України, а також відповідно до зобов'язань, прийнятих в міжнародних договорах України, на які Верховна Рада України надала згоду на обов'язковість, закріплює систему гарантій для захисту прав, свобод та законних інтересів осіб, які перебувають в статусі внутрішньо переміщених. Цей закон є механізмом, спрямованим на забезпечення поваги до основних цінностей, прав і свобод, які регулюють статус та життя цієї вразливої категорії громадян в Україні[30].

Крім основного законодавчого акту, який гарантує права внутрішньо переміщеним особам в Україні, важливим є ряд додаткових нормативних актів, які розширюють їхні права та надають додаткові гарантії. Зокрема, постанови Кабінету Міністрів України визначають конкретні пільги та виплати для цієї категорії громадян, а саме: «Про облік внутрішньо переміщених осіб» [34], «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам»[11], «Про затвердження Порядку компенсації витрат за тимчасове розміщення (перебування) внутрішньо переміщених осіб»[32], «Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні»[33], «Про затвердження переліку адміністративно-територіальних одиниць, на території яких надається допомога застрахованим особам в рамках Програми «ЄПідтримка»»[31].

Згідно з Порядком надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 332, внутрішньо переміщені особи мають право отримувати допомогу на проживання [11].

Допомога призначається внутрішньо переміщеним особам у таких випадках:

- Якщо ті перемістилися (або повторно перемістилися) з території, включених до переліку територій, де тривають бойові дії або які тимчасово окуповані Російською Федерацією, зазначених у списку територій, з якими не

визначено завершення бойових дій (припинення можливості бойових дій) або тимчасової окупації;

- Якщо житло стало непридатним для проживання або було зруйноване, інформація про яке занесена до Державного реєстру майна, що пошкоджено або знищено внаслідок бойових дій, терористичних актів або інших подій, спричинених військовою агресією Російської Федерації, або якщо наявне офіційне підтвердження від місцевих органів самоврядування щодо збитків від бойових дій, терористичних актів чи інших подій, пов'язаних із військовою агресією Російської Федерації;

- Для дітей, якщо вони народжені внутрішньо переміщеними особами і занесені до Єдиної інформаційної бази даних про ВПО.

Розпорядження та постанови Кабінету Міністрів України регламентують важливі аспекти соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, забезпечуючи їм не лише матеріальну, але й правову підтримку. Деталізують механізми надання допомоги, враховуючи конкретні потреби цієї групи населення. Постанови та накази, видані іншими органами виконавчої влади, конкретизують порядок виплат, уточнюють критерії отримання пільг та надають інші конкретні вказівки для забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб.

В рамках даного дослідження не можливо охопити усю нормативно-правову базу соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, тому ми розглянули лише базові, системо утворюючі документи, які прямо впливають на забезпечення соціальної адаптації даної категорії громадян на загальнодержавному і місцевому рівнях.

Необхідно відміти, що крім додаткової соціальної допомоги, забезпеченої вищевказаними документами, внутрішньо переміщені особи повною мірою отримують увесь спектр соціального захисту передбаченого для громадян України чинним законодавством: субсидії та пільги на житлово-комунальні послуги, державну соціальну допомогу, державну допомогу сім'ям з дітьми та інші соціальні послуги.

1.3. Зарубіжний досвід соціального захисту внутрішньо переміщених осіб

Проблеми, пов'язані із переселенцями та окупацією територій, стали неухильною реальністю для ряду країн, включаючи Україну. Ця проблема визначається не лише національним контекстом, але й міжнародною динамікою. Подібні виклики були й залишаються актуальними для таких країн, як наприклад Грузія, Сербія, Молдова, Азербайджан, Вірменія, Туреччина тощо.

Досвід цих країн свідчить про те, що робота з переселенцями вимагає не лише внутрішніх зусиль, але й міжнародної співпраці. Напрацювання інших держав може слугувати важливим джерелом вивчення найбільш ефективних стратегій та методів вирішення схожих проблем. Спільне вивчення та обмін досвідом дозволяє країнам, які стикаються із схожими викликами, навчатися від один одного, розвивати спільні підходи та знаходити нові рішення.

У сучасному світі більше 110 мільйонів людей стали вимушеними переселенцями через війну та переслідування, що є рекордом у світовій історії. Важливу роль у цьому відіграла повномасштабна війна в Україні. Згідно з інформацією Міжнародної організації з міграції, на початку квітня 2023 року в Україні налічувалося 5,4 мільйона переселенців. Зараз ця кількість зросла внаслідок переміщень у зв'язку з підривом дамби Каховської ГЕС російськими військовими. Також слід враховувати, що певний відсоток українців, які були вимушені залишити свої домівки, офіційно не реєструється [35].

Далі ми докладніше розглянемо різноманітні підходи до соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, що застосовуються в різних країнах за кордоном. Проаналізуємо, які основні принципи та стратегії використовуються для забезпечення соціальної підтримки цієї вразливої групи населення. Важливо враховувати контекст і відмінності між різними країнами, щоб зрозуміти, які підходи можуть бути найбільш ефективними в умовах внутрішнього переміщення в межах України.

На завершення 2022 року реєстрація загальної кількості внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Грузії складала 308 000 осіб, хоча цей показник є приблизним порівняно з реальною кількістю осіб, що переселилися і проживають

у Грузії. У 1990-х роках уряд Грузії тимчасово розміщав переселенців у школах, студентських гуртожитках та лікарнях, де часто були відсутні основні зручності. У цих установах вони залишалися географічно ізольованими, намагаючись адаптуватися до нових обставин [48, с. 15].

Протягом понад 15 років національна політика Грузії стосовно внутрішньо переміщених осіб більше акцентувалася на їх поверненні, а не на інтеграції, оскільки успішна інтеграція сприймалася як виклик територіальній цілісності. Нещодавно відбулися позитивні зміни в підтримці інтеграції переселенців, де уряд виражає солідарність на різних рівнях та зосереджується на вдосконаленні правової бази для захисту прав внутрішньо переміщених осіб. Зобов'язання уряду забезпечити 5000 сім'ям нові квартири протягом двох років є кроком для вирішення їхніх потреб у житлі[35].

В Югославії, що тепер Чорногорія та Сербія, відбувся ряд збройних конфліктів. З 1994 по 1995 р. майже 500 тис. біженців з Боснії та Хорватії потрапили до Сербії, а після війни в Косово у 1999 р. – ще близько 200 тис. осіб, загальна кількість внутрішніх переселенців становила 2,2 млн. Це призвело до гострої проблеми надання гуманітарної допомоги біженцям, для яких було зведено 3,7 тис. тимчасових центрів. Було створено службу єдиного сервісного вікна та розроблено необхідну законодавчу базу. У 1991 р. був ухвалений спеціальний закон про підтримку біженців з колишньої Югославії.

У 2002 р. в Сербії прийняли національну програму для поліпшення умов проживання та повернення біженців до країн, звідки вони втекли. Внаслідок закінчення війни в Сербії, проблема проживання переселенців у сталих таборах є актуальною й досі. Більше 10 років отримуючи соціальну допомогу, внутрішньо переміщені особи стали бездіяльними та неактивними щодо самостійного утримання. Завдання уряду полягає в їх інтеграції у суспільне життя, знаходженні роботи та отриманні окремого житла[1].

Розглянемо досвід Азербайджану у вирішенні проблем внутрішньо переміщених осіб. Конфліктні події в Нагірному Карабаху призвели до внутрішніх переміщень ще в останні роки існування СРСР (1988–1990). Проте з

моменту проголошення незалежності Азербайджану та Вірменії у 1991 році цей конфлікт перейшов у міжнаціональний. Для регулювання проблеми внутрішньо переміщених осіб (ВПО) у 1992 році прийняли Закон «Про статус біженців та вимушених переселенців». Нині чинна його редакція датується 1999 роком і включає ряд соціальних гарантій, таких як тимчасове місце проживання, безкоштовний проїзд та перевезення майна, медичне обслуговування, пріоритетне розміщення в спеціальних установах для інвалідів ВПО, а також фінансова допомога.

Крім того, ВПО отримує додаткову допомогу при безробітті, а під час перепідготовки на період навчання виплачується середня заробітна плата за новою спеціальністю. Специфіка соціальних гарантій для вимушених переселенців була детально розкрита в законі «Про соціальний захист вимушених переселенців і осіб, порівняних до них», що був прийнятий у 1999 році. Одночасно був створений Соціальний фонд захисту вимушених переселенців, його головними завданнями є створення умов для працевлаштування вимушених переселенців і зайняття підприємницькою діяльністю, встановлення квот в державних установах та організаціях, а також створення нових робочих місць. У випадках, коли не можливо забезпечити вимушених переселенців постійною роботою, їх також залучають до тимчасових чи сезонних робіт[46].

Іншим прикладом є ситуація в Молдові. У 1992 році конфлікт у Придністров'ї призвів до виникнення хвилі біженців та внутрішніх переміщених осіб, кількість яких, за оцінками, становила 130 тисяч. З них 80% склали етнічні молдовани, 8% - росіяни, 7% - українці[2].

Завдяки ефективним заходам для оперативного вирішення цього питання проблема внутрішньо переміщених осіб була успішно вирішена. У результаті воєнного конфлікту та для забезпечення термінової допомоги переміщеним особам уряд прийняв низку постанов.

В Молдові було створено Республіканську комісію з координації дій з матеріального забезпечення біженців. Було розроблено положення про надання допомоги особам, які вимушені залишити своє місце постійного проживання на

лівобережній частині Дніпра. Основними напрямками її діяльності стали забезпечення житлом, підтримка у працевлаштуванні та надання матеріальної допомоги. Передбачалися такі заходи як тимчасова реєстрація біженців, одноразова матеріальна допомога, виплата допомоги на харчування та у разі безробіття, компенсація шкоди майну та п'ятирічний термін надання постійного житла внутрішньо переміщеним особам. Органи місцевої влади повинні були забезпечити їх тимчасовим житлом до визначеного терміну. Особам, які проживали в готелях, санаторіях або орендували житло, виплачувалася грошова допомога на покриття витрат на житло[2].

Відповідальність за роботу з внутрішньо переміщеними особами було покладено на місцеві органи влади та Міністерство праці, соціального захисту та сім'ї, де функціонував департамент міграції. У 2004 році уряд затвердив План дій щодо забезпечення внутрішньо переміщених осіб житлом. План не передбачав безкоштовного надання житла. Замість цього відкривалася можливість обмеження безвідсоткової кредитної лінії на 25 років. Для кредитування залучалися комерційні банки, а Міністерство фінансів виплачувало відсотки за кредитами. У разі участі особи у військових діях держава погашала половину суми кредиту [46].

Розглядаючи міжнародний досвід соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, можна зробити наступні висновки.

Вивчення грузинського досвіду підкреслює деякі важливі аспекти. У великих містах ускладнюється інтеграція переселенців. Ефективнішими є заходи спрямовані на взаємодію з меншими громадами для успішної інтеграції ВПО. Цей досвід наголошує на потребі комплексного підходу до проблем переселенців, охоплюючи такі аспекти, як житло, зайнятість та соціальна інтеграція.

Досвід Сербії, у вирішенні проблеми внутрішньо переміщених осіб, може послужити джерелом деяких ключових перспектив для України. А саме:

- Необхідність законодавчої бази та служби для координації гуманітарної допомоги та взаємодії з переселенцями.

- Ухвалення національних програм для поліпшення умов проживання та повернення переселенців до рідних місць.

- Звернення уваги на проблему бездіяльності та інертності внутрішньо переміщених осіб після тривалого отримання соціальної допомоги.

Україна може звернути увагу на досвід Молдови у розв'язанні проблем внутрішньо переміщених осіб. Ця країна успішно впоралася з подібними викликами. Важливим напрямом, який можна взяти до уваги є швидке реагування та реалізація ефективних заходів, зокрема створення координаційних органів для забезпечення матеріальної підтримки внутрішньо переміщених осіб.

Наприклад, у Молдові після конфлікту в Придністров'ї діючі заходи включали створення Республіканської комісії з координації дій для матеріального забезпечення переселенців. Ця комісія успішно вирішила проблему, забезпечуючи життєдіяльність, допомагаючи в працевлаштуванні та надаючи матеріальну допомогу. Також вдалося врахувати специфіку потреб різних груп населення, включаючи тимчасову реєстрацію, одноразову матеріальну допомогу, виплату допомоги на харчування та у разі безробіття.

Україна може використати цей досвід для вдосконалення своєї стратегії взаємодії з внутрішньо переміщеними особами, зокрема залучаючи органи влади та використовуючи ефективні механізми фінансування через комерційні банки та підтримку з боку державних органів.

Аналізуючи підтримку переселенців урядами інших країн, стає зрозуміло, що ця соціальна група має унікальні потреби, які потребують їх швидкого та ефективного вирішення. Навіть у тяжких умовах війни, органи влади, повинні знаходити шляхи, розробляти програми й впроваджувати їх для допомоги переселенцям. Впровадження зарубіжного досвіду в Україні може ефективно вирішити проблеми внутрішньо переміщених осіб. Реалізація прав переселенців повинна бути пріоритетом державної політики, а взаємодія держави та громадянського суспільства є ключовим фактором в наданні такої допомоги. Органи державної влади повинні вивчати досвід інших країн аби ефективно вирішувати проблеми внутрішньо переміщених осіб.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

2.1. Забезпечення соціальної реабілітації внутрішньо переміщених осіб на загальнонаціональному рівні

З початку повномасштабного вторгнення, держава та громадські, волонтерські організації намагаються надати якомога більше допомоги людям, які, через військову агресію, повинні були залишити свої домівки та переїхати у інше місто. Внутрішньо переміщеним особам досить важливо надавати не тільки соціальну, але й психологічну допомогу, тому багато роботи проводиться саме у цих напрямках. Розглянемо існуючі соціальні проекти для забезпечення соціальної та психологічної адаптації внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Заслуговує на увагу ефективна робота соціальної служби у Києві, за підтримки державної програми «Радник з питань ВПО» та Київського міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Проект бере свої корені з Великої Британії (канадська неурядова організація «Stabilization Support Services»). Українці зі статусом ВПО мають змогу отримати кваліфіковану психологічну допомогу та підтримку в процесі адаптації. Окрім психологічної допомоги, у цьому місті, ВПО можуть отримати й юридичну (правову) допомогу.

Крім того, необхідно виокремити соціальні проекти, які займаються забезпеченням соціально-психологічної адаптації ВПО:

БО «Свої». Надається консультативна допомога для ВПО, інформація про місця безкоштовного поселення ВПО, забезпечується психологічна допомога. Треба зазначити, що ця організація створена ще у 2014 році та активно працює та допомагає повсякдень.

БФ «Донбас SOS». Надає гуманітарну, медичну та психологічну допомогу. Робота фонду розпочалася також у 2014 році. Першим, кому була надана зазначена допомога – це жителі Донецької та Луганської області. Наразі, після повномасштабного вторгнення, фонд працює з усіма ВПО [8, с. 74].

Не можна не відмітити роботу благодійного фонду «Карітас», який є автором багатьох проєктів для ВПО та працює у багатьох містах України (Київ, Чернігів, Львів, Тернопіль, Чернівці, Івано-Франківськ, Луцьк, Житомир, Хмельницький, Одеса, Полтава, Запоріжжя, Дніпро, Харків, Ужгород, Кривий Ріг, Миколаїв, Суми тощо)[21].

Соціально-психологічну допомогу люди зі статусом ВПО можуть отримати й від благодійного фонду «Право на захист». Головною метою проєкту є забезпечити безоплатною юридичною (правовою) допомогою людей, які постраждали від військової агресії, однак, окрім цього, зазначений фонд надає й соціальну та психологічну допомогу даній категорії людей. Допомогу від благодійного фонду «Право на захист» можна отримати у більшості українських регіонів. Фонд забезпечує проєкти, які надають допомогу гуманітарного, соціального, юридичного та психологічного характеру.

Окремою ланкою допомоги від БФ «Право на захист» є його психологічна служба, яка має за мету потурбуватися про психічне здоров'я людей зі статусом ВПО. Психологічна допомога надається під час індивідуальних консультацій, групових тренінгів та семінарів, просвітницьких заходів тощо. Психологічна допомога ВПО може здійснюватися як в онлайн так й офлайн-форматах. Очну психологічну допомогу, наразі, можуть отримати тільки жителі окремих українських міст та регіонів (Київ, Переяслав-Хмельницький, Суми, Дніпро, Чернігів, Кривий Ріг, Запоріжжя, Харків, Вінниця, Львів, Чернівці).

Окрім психологічної допомоги, благодійний фонд «Право на захист», забезпечує переселенців соціальною та фінансовою допомогою, за підтримкою різноманітних міжнародних організацій. Мова йде про одноразову грошову допомогу для ВПО, які мають хоча б один із критеріїв вразливості. Допомога надається у розмірі 2200 грн протягом 3 місяців на члена родини. Для цього потрібно подати заявку на фінансову допомогу. Заявник обов'язково повинен мати статус ВПО [9].

Соціальний проєкт «Психосоціальна підтримка соціальних інституцій партнерських громад» у Миколаєві забезпечив стаціонарними центрами

соціальної та психологічної адаптації людей зі статусом ВПО. На базі зазначених центрів, ВПО могли отримати психологічну та соціальну допомогу. Проводилися безкоштовні психологічні тренінги та консультації, працювали соціальні працівники з питань соціальної допомоги [42].

Соціальним проектом «Добрі сусіди – одна країна» був проведений безкоштовний онлайн-семінар, направлений на психологічну підтримку постраждалих від бойових дій та внутрішньо переміщених осіб, а також сприяння інтеграції та соціальній адаптації переселенців за новим місцем проживання. Окрім психологічної допомоги, зосереджувалася увага на соціальних та юридичних правах людей зі статусом ВПО [36].

На території Львівської громади активно працює центр ВПО в рамках проекту «Сприяння розвитку соціальної інфраструктури», який фінансується на паритетних засадах Урядом Федеративної Республіки Німеччина, Банком Розвитку KfW, Українським Фондом Соціальних Інвестицій та управлінням соціального захисту Львівської міської ради. Завданнями зазначеного проекту є: забезпечити та надати ВПО комплекс соціальних послуг під час тимчасового їх перебування у Центрі; сприяти їх соціальній адаптації, інтеграції та реінтеграції у територіальну громаду міста Львова; соціально підтримувати та здійснювати соціальний супровід.

Основними завданнями роботи даного центру з ВПО є: розвивати і підтримувати навички самостійного життя; допомагати у аналізі життєвої ситуації, виявляти основні проблеми та можливі шляхи їх вирішення; заохочувати до самостійного активного вирішення складних життєвих ситуацій; формувати й підтримувати соціальні навички; запобігати вживанню алкоголю, наркотиків та психотропних речовин, підтримувати здоровий спосіб життя; розробляти індивідуальні програми соціалізації та адаптації; проводити індивідуальні та групові заняття і тренінги [44].

Як зазначалося вище, діти, підлітки та люди похилого віку є віковими категоріями ВПО, які потребують пильної уваги через свою значну вразливість. Тому велика кількість соціальних проектів спрямована саме на ці категорії ВПО.

Соціально-психологічна адаптації дітей та підлітків-ВПО активно забезпечується у вигляді майстер-класів, психологічних тренінгів тощо. Так, наприклад, в Івано-Франківську та Вінниці, діти-переселенці мали змогу взяти участь у дитячому соціальному проекті «Дитяча посмішка». Проект мав за мету допомогти дітям зазначеної категорії знайти нових друзів. Діти мали змогу безкоштовно відвідати різноманітні творчі майстерні, заняття з аплікацій, малювання, писанкарства, навчальні лекції тощо [14].

Допомога з соціальною адаптацією дітям ВПО надавалася й у місті Суми. Мова йде про проект «Допоможи дитині під час війни». Проект забезпечував соціально-психологічну адаптацію дітей ВПО та дітей, які перебували у Сумах під час активних бойових дій. Окрім психологічної допомоги, спеціалісти проекту займалися мовленнєвим, сенсорно-моторним розвитком маленьких українців. Зазначений проект був довгостроковий та проходив протягом всього літа [43].

У Полтаві функціонують: проект «Підвищення спроможності ОГС соціальної сфери України» (EU4CSOs), фінансується Європейським Союзом, БО «Мережа 100 відсотків життя Рівне» та БО «Благодійний фонд «Карітас Полтава». Дані організації забезпечують соціально-психологічну підтримку дітей та підлітків ВПО, місцевих дітей Полтавської громади, які постраждали від військових дій, покращують їх психо-емоційний стан, допомагають в подоланні стресу та психологічних травм, адаптації до змін та нових умов життя, покращують ментальне здоров'я потерпілих [38].

У Києво-Святошинському центрі соціально-психологічної реабілітації населення активно займалися соціально-психологічною адаптацією дітей та підлітків ВПО. Вони мали змогу безкоштовно відвідувати психологічні консультації та тренінги. Окрім очної роботи, фахівці центру надавали й онлайн-допомогу психологічного характеру дітям, які не мали змогу бути присутніми на офлайн-консультаціях та тренінгах. Загалом, тематика зазначених занять стосувалася роботи зі страхами дітей та підлітків щодо бомбардувань. Для вирішення цього завдання активно впроваджувався метод арт-терапії. На базі центру був організований клуб для дітей та підлітків ВПО «Позитив», в якому

реалізовувалися такі проекти як: проект психологічної підтримки дітей та підлітків «Сила всередині»; тренінги на зняття стресу, зниження рівня тривожності; участь у проєктах «Мамо, я бачу війну» та «Діти проти війни»; заняття, присвячене Дню пам'яті Тараса Шевченка [12].

Хмельницька обласна бібліотека для юнацтва стала гуманітарним хабом для дітей і підлітків із сімей ВПО. Бібліотека забезпечує соціально-психологічну адаптацію зазначеній категорії ВПО, в процесі різноманітних проєктів. На базі бібліотеки постійно проводяться психологічні тренінги, квести, вікторини. Фахівці займаються всебічним розвитком дітей, сприяють заняттям творчістю тощо[3].

Велика робота у напрямку соціальної та психологічної адаптації дітей зі статусом ВПО проводиться у місті Дніпро. З дітьми та підлітками працюють служби соціально-психологічної допомоги, проводяться безкоштовні тренінги з адаптації, надається гуманітарна допомога. Допомогу можуть отримати навіть найменші діти ВПО раннього віку. Арттерапія, фізкультура, заняття з логопедами – це і багато іншого, на безкоштовній основі, можуть отримати внутрішньо переміщені маленькі українці. Також проводяться розвиваючі заняття освітнього характеру [13].

Також треба відмітити наявну допомогу матерям з дітьми, які мають статус ВПО. Так благодійний фонд «Єлеон» організував проєкт «SafeHouse» для матерів з дітьми, будинки яких постраждали під час активних бойових дій. Метою проєкту було забезпечити соціальну адаптацію зазначеної категорії ВПО. Матері та їх діти мали змогу безкоштовно тимчасово чи довготривало перебувати в притулку. Перевагу було надано родинам з хворими дітьми [4].

Отже, питання соціальної та психологічної підтримки людей зі статусом ВПО активно вирішується в Україні, за допомогою різноманітних благодійних фондів, організацій та їх соціальних проєктів. Більшість з них допомагають українцям ще з 2014 року, однак з'являються й нові, які надають ВПО психологічну, соціальну, гуманітарну та фінансову допомогу. Особлива увага приділяється дітям та підліткам ВПО, які знаходяться у зоні підвищеного ризику.

2.2. Аналіз соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Луцькій міській територіальній громаді

В умовах воєнного стану в Луцькій міській територіальній громаді організована робота з надання соціального захисту внутрішньо переміщеним особам. Зокрема, для їх інформування працюють телефони гарячих ліній, створено та регулярно оновлюються буклети з переліком установ і організацій (медичних, освітніх, комунальних закладів, благодійних організацій тощо), де ВПО можуть отримати актуальну інформацію, звернутися за допомогою і вирішити нагальні проблеми.

Зареєструватися внутрішньо переміщені особи можуть в департаменті соціальної та ветеранської політики, його філіях та в п'яти віддалених робочих місцях, розміщених у старостинських округах громади. Спеціалісти відділу по роботі з внутрішньо переміщеними особами визначають право на отримання допомоги для проживання, обробляють реєстр даних для виплат, розглядають звернення через Портал Дія та особисті заяви, а також готують та затверджують рішення про призначення та виплату допомоги.

Протягом 2023 року департаментом соціальної та ветеранської політики Луцької міської ради було розглянуто 2410 звернень щодо призначення допомоги на проживання ВПО, з них 2254 особам її було надано, а 156 особам відмовлено[10].

За даними Єдиної інформаційної системи соціальної сфери (ЄІССС) протягом дванадцяти місяців 2023 року ВПО нараховано допомоги на проживання:

- в січні 8270 особам на суму 27616128 грн.;
- в лютому 8360 особам на суму 27395000 грн.;
- в березні 8000 особам на суму 25612031 грн.;
- в квітні 7933 особам на суму 26017800 грн.;
- в травні 7950 особам на суму 25315600 грн.;
- в червні 7992 особам на суму 25496800 грн.
- в липні 7985 особам на суму 25413604 грн.;

- в серпні 7115 особам на суму 22255001 грн.;
- у вересні 7992 особам на суму 22107802 грн.;
- в жовтні 6917 особам на суму 21662200 грн.;
- в листопаді 6913 особам на суму 21770000 грн.;
- у грудні 6904 особам на суму 21824327 грн. (Рис. 2.1-2.2).

Рис. 2.1. – Динаміка призначення допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам протягом 2023 року, осіб[10].

Отже, аналізуючи рисунки 2.1-2.2 можна відмітити тенденцію до зменшення призначення допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам протягом трьох останніх місяців 2023 року, зокрема на 16,5 % якщо порівнювати січень із груднем. Така ситуація пояснюється значною активізацією верифікації даних отримувачів даної допомоги департаментом соціальної та ветеранської політики Луцької міської територіальної громади та збільшенням кількості перевірок головного управління Національної соціальної сервісної служби у Волинській

області, щодо підтвердження права на отримання даної допомоги та пошуку подвійної виплати у різних регіонах.

Рис. 2.2. – Динаміка призначення допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам протягом 2023 року, млн. грн.[10].

Зареєстровано 3925 звернень власників житлових приміщень, у яких протягом січня - листопада 2023 року тимчасово проживали внутрішньо переміщені особи, щодо компенсації частини витрат за тимчасове розміщення (перебування) ВПО. Причому, по 3899 зверненнях було прийнято позитивне рішення, а іншим 26 зверненням було відмовлено [10]. Відповідно у 2023 році здійснено призначення та виплату компенсаційних витрат за тимчасове розміщення (перебування) ВПО, а саме:

- в січні 382 особам на 985740 грн.;
- в лютому 366 особам на 956760 грн.;
- в березні 358 особам на 832980 грн.;
- в квітні 371 особі на 938100 грн.;

- в травні 347 особам на 412467 грн.;
- в червні 337 особам на 416662 грн.;
- в липні 293 особам на 362972 грн.;
- в серпні 284 особам на 354672 грн.;
- у вересні 281 особі на 339636 грн.;
- в жовтні 285 особам на 356813 грн.;
- в листопаді 287 особам на 345056 грн. (рис. 2.3-2.4).

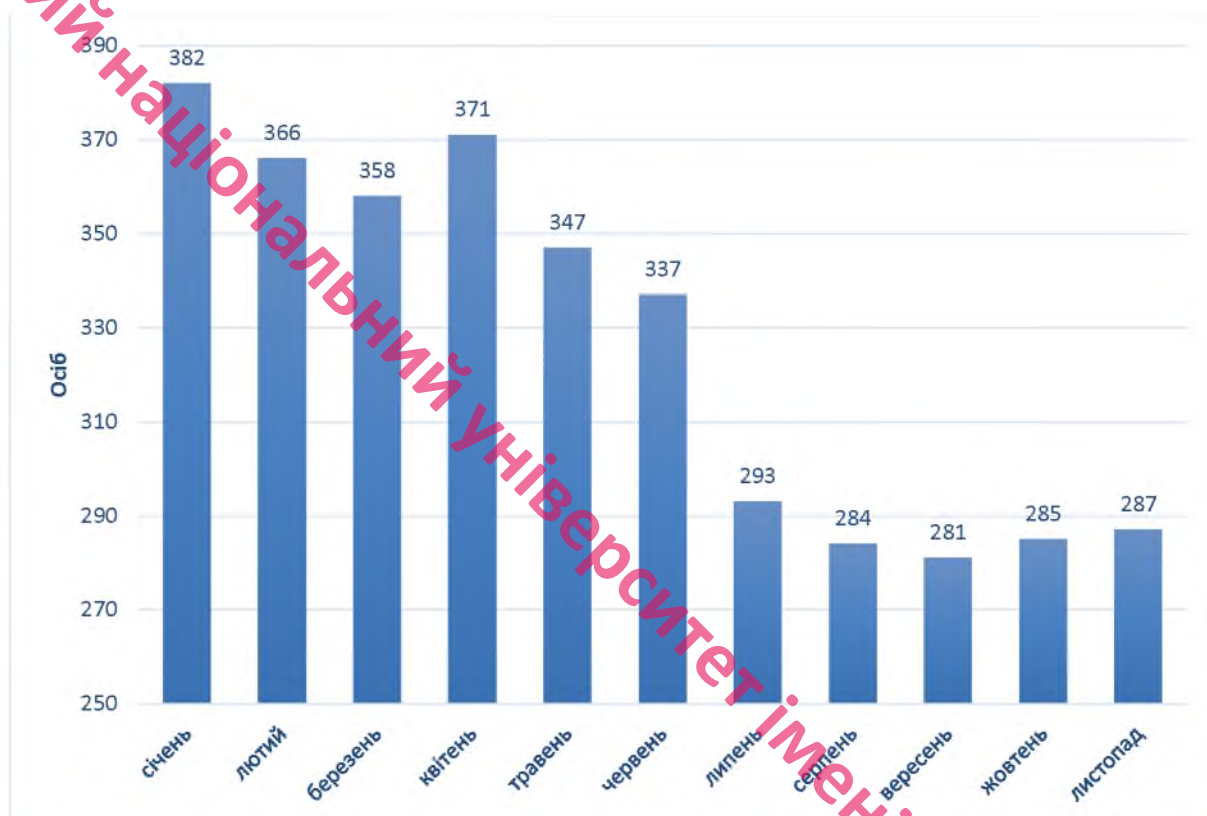

Рис. 2.3. – Динаміка компенсації витрат за тимчасове розміщення (перебування) внутрішньо переміщених осіб протягом 2023 року, осіб[10].

З наведених рисунків 2.3.-2.4 відслідковується тенденція до зменшення кількості отримувачів компенсації частини витрат за тимчасове розміщення (перебування) внутрішньо переміщених осіб, що пояснюється верифікацією даних а також, бажанням ВПО змінити місце проживання на більш комфортні умови. Зокрема, значна кількість внутрішньо переміщених осіб розглядає Луцьку міську

територіальну громаду як тимчасовий перевалочний пункт для переїду у країни Європейського союзу.

Рис. 2.4. – Динаміка компенсації витрат за тимчасове розміщення (перебування) внутрішньо переміщених осіб протягом 2023 року, тис. грн.[10].

Окрім того, Фахівці відділу по роботі з внутрішньо переміщеними особами щомісяця розглядають і перевіряють звернення приватних власників щодо отримання компенсації для покриття додаткових витрат на оплату комунальних послуг, пов'язаних із безкоштовним перебуванням у їхніх будівлях ВПО. Зокрема, приватне підприємство «Тріада» та товариство з обмеженою відповідальністю «Велнес груп» подали: 24 повідомлення про розміщення внутрішньо переміщених осіб в свої будівлях; 87 повідомлень про зміни у кількості вільних місць у приватних будівлях для безкоштовного розміщення ВПО; 24 заяви та акти на відшкодування; інформацію про оплату за спожиті житлово комунальні послуги.

Спеціалісти департаменту соціальної та ветеранської політики луцької територіальної громади опрацювали 523 акти перевірок фактичного місця проживання або перебування ВПО, які складені посадовими особами головного управління Національної соціальної сервісної служби у Волинській області, за результатами відповідної перевірки.

Відповідно до результатів проведених перевірок:

- ухвалено 273 рішення щодо зупинки виплати допомоги на проживання ВПО на суму понад 796 тис. грн.;
- виявлено безпідставно виплачених коштів з 220 особових справ на загальну суму 1800,2 тис. грн.;
- повернуто у бюджет безпідставно виплачених коштів на суму 837,4 тис. грн.

По підозрілих особових справах, які містять недостовірні дані, спеціалістами відділу були призупинені виплати та направлені додаткові запити:

- 17 запитів у будинки-інтернати щодо 467 осіб похилого віку та осіб з інвалідністю;
- 33 запити у школи-інтернати, заклади спеціалізованої освіти військового спрямування щодо 173 учнів;
- 3 запити в ГУ Національної поліції у Волинській області щодо 327 громадян;
- 1 запит в управління СБУ по Волинській області щодо 35 громадян;
- 3 запити в Державну прикордонну службу України щодо 17 громадян;
- 6 запитів в Міністерство соціальної політики України щодо 7 громадян;
- 23 запити в банківські установи щодо 38 осіб;
- 23 запити в інші територіальні структурні підрозділи соціального захисту населення щодо 24 громадян[10].

Отже соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб у Луцькій міській територіальній громаді здійснюється в безперервному режимі, а загальна кількість прилаштованих на території громади ВПО складає близько 10 % від її загальної чисельності.

2.3. Напрями вдосконалення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб

Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб є складним процесом, що регулюється громіздкою нормативно-правовою базою та здійснюється за умов обмежених фінансових та людських ресурсів. Тому дана проблема широко дискутується в наукових колах, але автори не мають спільної думки щодо найоптимальніших напрямків підвищення ефективності соціального захисту внутрішньо переміщених осіб.

Зокрема, Nikolenko L. зазначила, що незважаючи на загальну відповідність законодавства України міжнародним стандартам захисту прав внутрішньо переміщених осіб, воно має певні недоліки, які потребують вдосконалення. На її думку державному рівні необхідно:

- визначити порядок виплати пенсій та інших соціальних виплат громадянам, які проживають на територіях тимчасово невідконтрольованих уряду України;
- запровадити програму пільгового кредитування будівництва чи купівлі житла для внутрішньо переміщених осіб;
- визначити форми, методи та порядок розрахунку розміру компенсації, яку держава має виплатити внутрішньо переміщеним особам за знищення або іншого пошкодження майна, що знаходиться в зоні конфлікту;
- забезпечити доступ до правосуддя ВПО та громадянам, які проживають на територіях тимчасово невідконтрольованих уряду України [49. С. 83].

Внутрішньо переміщені особи, опиняючись у вразливому стані, стикаються з різними викликами та негативними наслідками. Серед цих проблем – втрата стійкості та відчуття стабільності, що може виникнути через втрату житла та майна. Брак продуктів харчування, питної води, відсутність зайнятості стають додатковими проблемами, які ускладнюють їхнє щоденне існування.

Окрім того, надто часті випадки затримки чи відмови у соціальних виплатах та пенсіях поглиблюють їхню незахищеність перед соціально-економічними труднощами. Дискримінація та неприйняття в деяких громадах роблять їхнє

інтегрування в суспільство важким, викликаючи гострі стани тривоги та страху перед можливістю залишитись без необхідної підтримки.

Всі ці труднощі вимагають комплексного підходу та системних заходів для полегшення інтеграції внутрішньо переміщених осіб у суспільство та забезпечення їхнього належного захисту та добробуту.

На нашу думку, у вирішенні проблем внутрішньо переміщених осіб необхідно створити тісне соціальне партнерство між органами влади та місцевими жителями, щоб спільно здійснювати ефективні заходи та надавати необхідну підтримку (рис. 2.5.).

Громада, що приймає внутрішньо переміщених осіб, повинна взяти на себе завдання надання повноцінної та системної підтримки. Це включає в себе не лише прийом та розміщення евакуйованих громадян ВПО, але й взяття на облік цих осіб, які опинилися у такому надзвичайно важкому стані.

Органи влади мають приділяти особливу увагу розробці та впровадженню програм, спрямованих на реалізацію прав внутрішньо переміщених осіб. Забезпечення їхніх соціальних, економічних та медичних потреб повинно бути пріоритетом. Для цього важливо створювати ефективні механізми взаємодії між різними рівнями влади та органами соціального захисту.

При допомозі для даної категорії населення важливо враховувати необхідність швидкого відновлення документів, оформлення чи переоформлення пенсій та інших соціальних виплат, що забезпечить стабільність фінансового положення внутрішньо переміщених осіб, а також стимулюватиме їхню соціальну адаптацію та повернення до звичайного життя.

Ми вважаємо, що одним із ключових елементів успішної інтеграції ВПО у нове оточення, є усвідомлення громадою важливості створення механізмів для надання послуг з працевлаштування. Громада виступає важливим стимулом у процесі побудови сприятливого середовища, де кожна особа має можливість реалізувати свій потенціал та відчувати себе частиною спільноти.

Визначення ефективних механізмів для працевлаштування передбачає розробку програм та ініціатив, спрямованих на адаптацію навичок та знань

внутрішньо переміщених осіб до вимог сучасного ринку праці. Тому громада має активно співпрацювати з місцевими підприємствами, підтримуючи створення вакансій та надаючи можливості для отримання нових професійних навичок.

Організація територіальними громадами навчальних програм стає необхідним кроком для підтримки цільової аудиторії в складних умовах переосвіти та зміни професійного напрямку. Важливо, щоб навчальні програми були адаптовані до конкретних потреб внутрішньо переміщених осіб, враховували їхні попередні навички та інтереси. Це дозволить створювати індивідуалізовані шляхи для кожної особи, аби вона могла вибирати та розвивати професійні напрямки відповідно до своїх унікальних потреб.

На нашу думку, проведення тренінгів з навичок, які відповідають вимогам сучасного ринку праці, сприятиме формуванню практичних компетентностей у внутрішньо переміщених осіб. Взаємодія ВПО з експертами та практиками є важливим компонентом, який допомагає учасникам здобувати не лише теоретичні знання, але і практичний досвід. Розвиток таких навичок як комунікація, лідерство та робота в команді, дозволить даним особам бути конкурентоспроможними та впевненими у собі.

Заохочення позитивного ставлення до внутрішньо переміщених осіб серед роботодавців та громадськості є важливим етапом у процесі їхньої успішної інтеграції. Здатність громади динамічно реагувати та розробляти стратегії для сприяння працевлаштування внутрішньо переміщених осіб є критичною для формування інклюзивного та підтримуючого середовища. Це є вагомим внеском у будівництво стійкого та спільного майбутнього для всіх членів громади.

Також до ключових аспектів належить забезпечення доступу до необхідних медичних послуг. Це важливо не лише з точки зору збереження здоров'я, але й є важливим елементом соціальної інтеграції. Однак, наряду із фізичним здоров'ям, необхідно враховувати і правові аспекти. Надання безоплатної первинної правової допомоги є необхідним елементом стратегії зменшення юридичних бар'єрів перед внутрішньо переміщеними особами. Це сприяє їхній адаптації в новому

соціальному та правовому середовищі, роблячи їх менш вразливими перед юридичними труднощами, які можуть виникнути при міграції.

Рис. 2.5. Напрями вдосконалення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб

Гуманітарна допомога є необхідною складовою задоволення основних потреб внутрішньо переміщених осіб, вона може включати харчові продукти, одяг, житло та інші необхідні ресурси. Ця допомога є невід'ємною частиною процесу адаптації, адже допомагає стабілізувати життя та створює передумови для подальшого розвитку даних осіб в новому соціальному середовищі.

Доброзичливе ставлення місцевого населення територіальних громад до ВПО відіграє важливу роль для формування сприятливого середовища для даної

категорії осіб. Усвідомлення ним труднощів ВПО та активна участь у програмах інтеграції сприятиме налагодженню гармонійного співіснування. Проведення спільних заходів, таких як тренінги та семінари, сприятиме підвищенню свідомості місцевого населення щодо проблем, з якими стикаються внутрішньо переміщені особи. Окрім того, волонтерська діяльність в цьому контексті може виявитися ефективним інструментом, який не лише надає допомогу внутрішньо переміщеним особам, але й сприяє взаємодії та побудові позитивних взаємовідносин між різними групами населення.

Важливо зазначити, що внутрішньо переміщені особи мають право на гідне життя, і це питання стосується не лише органів влади, але і всієї громади та країни в цілому. Лише спільні зусилля та взаєморозуміння сформують міцний фундамент для подолання труднощів та забезпечать внутрішньо переміщеним особам можливість налагодити своє життя в новому оточенні.

ВИСНОВКИ

На основі опрацювання літературних джерел та проведеного дослідження ми прийшли до наступних висновків:

Адаптація являє собою процес пристосування людини до навколишнього середовища. Адаптивність людини виражається у її готовності на біологічному, психологічному та соціальному рівні взаємодіяти з довкіллям. Соціальна адаптація – це процес забезпечення пристосування до окремого соціуму: його правил, умов, здатність до комунікації з членами соціального простору. Соціально-психологічна адаптація є комплексною адаптацією, яка забезпечує як внутрішню та й зовнішню готовність до пристосування особистості до окремого навколишнього середовища.

Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб - це система соціальної та фінансової підтримки ВПО, яка включає фінансову, матеріальну та соціально-психологічну підтримку громадян до їх повної реінтеграції у суспільство на новому місці проживання.

До базових, системо утворюючих документів, які прямо впливають на забезпечення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб на загальнодержавному і місцевому рівнях відносяться: Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»; Податковий Кодекс України; постанови Кабінету Міністрів України: «Про облік внутрішньо переміщених осіб», «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам», «Про затвердження Порядку компенсації витрат за тимчасове розміщення (перебування) внутрішньо переміщених осіб», «Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні»; розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку адміністративно-територіальних одиниць, на території яких надається допомога застрахованим особам в рамках Програми «Підтримка»».

Впровадження зарубіжного досвіду в Україні сприятиме ефективному вирішенню проблеми внутрішньо переміщених осіб. Зокрема цікавим є досвід Молдови щодо створення Республіканської комісії з координації дій для матеріального забезпечення переселенців; Сербії - щодо формування національних програм для поліпшення умов проживання ВПО; Грузії – щодо активізації повернення переселенців до рідних місць; Азербайджану та Вірменії щодо вирішення проблеми бездіяльності та інертності внутрішньо переміщених осіб після тривалого отримання соціальної допомоги. Проте необхідно розуміти, що Україна перебуває в специфічних умовах та потребує власного шляху соціального захисту ВПО враховуючи помилки та досвід зарубіжних країн.

Питання соціальної та психологічної адаптації людей зі статусом ВПО активно вирішується в Україні, за допомогою різноманітних благодійних фондів, організацій та їх соціальних проєктів. Більшість з них допомагають українцям ще з 2014 року, однак й з'являються нові, які надають ВПО психологічну, соціальну, гуманітарну та фінансову допомогу. Особлива увага приділяється дітям та підліткам ВПО, які знаходяться у зоні підвищеного ризику.

Протягом 2023 року департаментом соціальної та ветеранської політики Луцької міської ради було розглянуто 2410 звернень щодо призначення допомоги на проживання ВПО, з них 2254 особам її було надано, а 156 особам відмовлено.

Проведений аналіз виявив тенденцію до зменшення призначення допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам протягом трьох останніх місяців 2023 року, зокрема на 16,5 % якщо порівнювати січень із груднем. Така ситуація пояснюється значною активізацією верифікації даних отримувачів даної допомоги департаментом соціальної та ветеранської політики Луцької міської територіальної громади та збільшенням кількості перевірок головного управління Національної соціальної сервісної служби у Волинській області, щодо підтвердження права на отримання даної допомоги та пошуку подвійної виплати у різних регіонах.

У Луцькій міській територіальній громаді зареєстровано 3925 звернень власників житлових приміщень, у яких протягом січня - листопада 2023 року

тимчасово проживали внутрішньо переміщені особи, щодо компенсації частини витрат за тимчасове розміщення (перебування) ВПО. Причому, по 3899 зверненнях було прийнято позитивне рішення, а іншим 26 зверненням було відмовлено. Окрім того, відслідковується тенденція до зменшення кількості отримувачів даної компенсації, що пояснюється верифікацією даних а також, бажанням ВПО змінити місце проживання на більш комфортні умови. Зокрема, значна кількість внутрішньо переміщених осіб розглядає Луцьку міську територіальну громаду як тимчасовий перевалочний пункт для переїду у країни Європейського союзу.

З метою підвищення ефективності соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб в умовах територіальної громади необхідно:

1) посилити соціальний діалог та співпрацю між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та жителями громади;

2) надавати соціальну допомогу внутрішньо переміщеним особам на основі комплексного підходу, що включає:

- матеріальне забезпечення (житло, продукти, одяг),
- медичну допомогу (невідкладна допомога),
- юридичну допомогу (відновлення документів, оформлення статусу ВПО),
- психологічну допомогу (відновлення психіки, проведенням періодичних консультацій),
- соціальну адаптацію (пристосування до життя в нових соціальних умовах, усунення дискомфорту, відновлення порушених соціальних зв'язків);

3) фінансувати потреби внутрішньо переміщених осіб на паритетних засадах з максимальним залученням ресурсів вітчизняних та міжнародних благодійних організацій;

4) здійснювати розподіл та перерозподіл внутрішньо переміщених осіб між територіальними громадами країни, аби не допустити локального перенавантаження та оптимізувати загальні можливості системи соціального захисту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алімова І. Практика зарубіжних країн у сфері соціального захисту внутрішньо переміщених осіб: досвід для України. Ефективність державного управління. 2017. № 3. С. 54–63. URL: <https://epa.nltu.edu.ua/index.php/journal/article/download/287/282> (дата звернення: 08.05.2024).
2. Балуєва О. В. Внутрішньо переміщені особи як ресурс інноваційного розвитку в контексті теорії людського капіталу. Менеджер. 2018. № 3. С. 5-15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzhm_2018_3_3 (дата звернення: 07.05.2024).
3. Бібліотерапія для юних внутрішніх переселенців. URL: <https://reinform.com.ua/21971/biblioterapiya-dlya-yunyh-vnutrishnih-pereselencziv/> (дата звернення: 06.05.2024).
4. Благодійний фонд «Слеон» пропонує участь у проєкті «SafeHouse» з метою надання підтримки ВПО. URL: <https://rivne1.tv/news/144532-blahodiyniy-fond-eleon-proponue-uchast-u-proekti-safehouse-z-metoyu-nadannya-pidtrimki-vpo> (дата звернення: 04.05.2024).
5. Блинова О. Є. Соціально-психологічна адаптація вимушених мігрантів: підходи і проблеми вивчення феномена акультурації. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. № 3. С. 111–117. URL: http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/2720/Блинова_1.pdf?sequence=1 (дата звернення: 08.05.2024).
6. Боняк В.О Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб: сучасний стан та перспективи удосконалення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 20-22. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/1>
7. Бриндіков Ю. Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб // *Соціальна робота: виклики сьогодення : збірник наукових праць за матеріалами X Міжнародної науково-практичної конференції*. Тернопіль : ТНПУ імені В. Гнатюка, 2021. С. 14-17. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/22849>

8. Волошин С. В. Особливості змісту соціально-психологічної адаптації внутрішньо переміщених осіб до нового соціального середовища. *Проблеми соціальної психології та психології*. 2019. № 9. С. 73–76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoapp_2019_9_14 (дата звернення: 08.05.2024).

9. ВПО, біженці та постраждалі від війни можуть отримати допомогу від БФ «Право на захист»: деталі. URL: <https://tribun.com.ua/uk/102530-vixovannja-molodi-na-zasadox-pobratimstva-distsiplini-i-pobratimstva-organizatsija-poklik-jaru> (дата звернення: 08.05.2024).

10. Департамент соціальної політики Луцької міської ради офіційний сайт. URL: <http://www.social.lutsk.ua/> (дата звернення: 08.05.2024).

11. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам: постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 332/ Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.05.2024).

12. Діяльність Києво-Святошинського ЦСПР. URL: <https://www.bojarka.cspr.info/2022/04/diyalnistekyyevo-svyatoshynskogo-czspr-na-pochatku-vijny-24-lyutogo-4-kvitnya/> (дата звернення: 08.05.2024).

13. Дніпро – єдине місто в Україні, яке реалізує комплексну програму адаптації дітей ВПО. URL: <https://dnipro.tv/news-dnipro/dnipro-iedyne-misto-v-ukraini-i-ake-realizuie-kompleksnu-prohramu-adaptatsii-ditei-vpo/> (дата звернення: 08.05.2024).

14. ДТЕК Енерго підтримав ініціативу із соціальної адаптації 300 дітей переселенців на Вінниччині. URL: <https://energo.dtek.com/media-center/press/dtek-energo-podderzhal-initsiativu-po-sotsialnoy-adaptatsii-300-detey-pereselentsy-na-vinnichchen/> (дата звернення: 08.05.2024).

15. Жданович Ю. М., Ємчик О. Г. Особливості адаптації дітей вимушених переселенців. URL: https://lib.iitta.gov.ua/708775/1/_21-1_204-213_Жданович.pdf (дата звернення: 08.05.2024).

16. Камбур А. В. Соціальна адаптація особистості : монографія. Чернівці : «Золоті литаври», 2012. 252 с.

17. Колесникова В. Ф. Соціально-психологічна адаптація до працевлаштування учасників АТО. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2018. № 7. С. 197–205. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/21539> (дата звернення: 08.05.2024).

18. Конончук В. С. Соціально-психологічні особливості адаптації студентів-першокурсників до навчання у ВНЗ. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2018. № 34. С. 131–137.

19. Коробка Л. М. Соціально-психологічна адаптація спільноти до умов і наслідків воєнного конфлікту: теоретичні засади дослідження. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2015. № 4. С. 76–82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apspp_2015_4_15 (дата звернення: 08.05.2024).

20. Лішик О.П. Проблеми соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2019. № 10. С. 86-89. URL: <http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2019/10-2019/17.pdf>

21. Мережа Карітасу допомагає людям, які постраждали від російської агресії. URL: <https://caritas.ua/news/merzha-karitasu-dopomagaye-lyudyam/> (дата звернення: 09.05.2024).

22. Музиченко І. В. Вимушені переселенці: проблема соціально-психологічної адаптації. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2016. № 9. С. 18-21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2016_9_6 (дата звернення: 08.05.2024).

23. Павлюк Т., Середницька Л. Соціальна підтримка та соціальні послуги внутрішньо переміщеним особам в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2023. № 50. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-17>

24. Пенькова Н. Проблеми соціально-психологічної адаптації курсантів національної гвардії України до навчання. *Збірник наукових праць: психологія*. 2019. Випуск 24. С. 112-120. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/psp/article/view/3400/3874> (дата звернення: 09.05.2024).

25. Перегудова, Т. Надання соціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам за принципом соціально-трудової інклюзії. 2022. *Демографія та соціальна економіка*. № 49(3), С. 145–164. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2022.03.145>

26. Петросян К.Є., Котова Л.В. Реалізація права на соціальний захист внутрішньо переміщеними особами: в аспекті забезпечення принципу верховенства права. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2021. № 1(41). С. 86-97. DOI: <https://doi.org/10.33216/2218-5461-2021-41-1-86-97>

27. Податковий Кодекс України. Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 11.05.2024).

28. Поляріна Є., Акімова О. Аналіз соціального забезпечення та статистика внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. №33. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-30>

29. Приб Г. А., Бегеза Л. Є. Соціально-психологічна адаптація військовослужбовців/ветеранів: проблематика вивчення. *Габітус*. 2022. № 35. С. 150–163. URL: <http://habitus.od.ua/journals/2022/35-2022/23.pdf> (дата звернення: 08.05.2024).

30. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 08.05.2024).

31. Про затвердження переліку адміністративно-територіальних одиниць, на території яких надається допомога застрахованим особам в рамках Програми «ЄПідтримка». Розпорядження Кабінету Міністрів України від 06.03.2022 № 204-р/ Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/204-2022-%D1%80#n9> (дата звернення: 08.05.2024).

32. Про затвердження Порядку компенсації витрат за тимчасове розміщення (перебування) внутрішньо переміщених осіб. Постанова Кабінету Міністрів України від 19.03.2022 № 333 / Кабінет Міністрів України. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.05.2024).

33. Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні. Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 331 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.05.2024).

34. Про облік внутрішньо переміщених осіб. Постанова Кабінету Міністрів України від 1.10.2014 № 509 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-%D0%BF#n9> (дата звернення: 08.05.2024).

35. Проскуренко Н. Інтеграція переселенців: як закордонний досвід може допомогти Україні? Кейс Грузії. 2023 URL: <https://shotam.info/intehratsiia-pereselentsiv-iak-zakordonnyy-dosvid-mozhe-dopomohty-ukraini-keys-hruzii/> (дата звернення: 08.05.2024).

36. Психологічна допомога та адаптація ВПО. URL: <https://osbb-ok.org.ua/posts/psixologicna-dopomoga-ta-adaptaciya-vpo-1> (дата звернення: 11.05.2024).

37. Сікора Я. Б. Адаптація як об'єкт наукового дослідження: психолого-педагогічний аналіз. *Науковий вісник ужгородського університету*. 2022. № 2. С. 135–139. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2022.51.135-139>

38. Соціально-психологічна підтримка внутрішньо переміщених дітей у Полтаві. URL: <https://gurt.org.ua/news/informator/80763/> (дата звернення: 11.05.2024).

39. Степанова Е.Р. Соціальне забезпечення внутрішньо переміщених осіб. *БІЗНЕСІНФОРМ*. 2023. № 1. С. 101-107. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-1-101-107>

40. Сулова В. О. Соціально-психологічна адаптація молоді До іншокультурного середовища і навчальна мотивація. *Вісник ОНУ ім. І. І.*

Мечникова. 2018. № 2. С. 136–145. DOI: [https://doi.org/10.18524/2304-1609.2018.2\(48\).145688](https://doi.org/10.18524/2304-1609.2018.2(48).145688)

41. Ткачишина О. Р. Соціально-психологічна адаптація особистості як невід’ємна складова її соціалізації. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5391/1/O_Tkachyshyna_PZPP_VIII%20%281%29_IL.pdf (дата звернення: 11.05.2024).

42. У п'яти громадах Миколаївщини працюють Центри соціальної та психологічної адаптації. URL: <https://suspilne.media/342750-u-pati-gromadah-mikolaivshini-pracuut-centri-socialnoi-ta-psihologicnoi-adaptacii/> (дата звернення: 11.05.2024).

43. У Сумах працює проєкт психологічної підтримки «Допоможи дитині під час війни». URL: <https://suspilne.media/249771-u-sumah-pracue-proekt-psihologicnoi-pidtrimki-dopomozi-ditini-pid-cas-vijni/> (дата звернення: 11.05.2024).

44. Центр соціальної підтримки осіб з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування і внутрішньо переміщених осіб. URL: <https://social.lviv.ua/institution/centr-socialnoi-adaptacii/> (дата звернення: 11.05.2024).

45. Чвортко Л.А. Соціальне страхування як складова вітчизняної системи соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. Економічні горизонти. № 4(22). С. 51–66. DOI: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.4\(22\).2022.267018](https://doi.org/10.31499/2616-5236.4(22).2022.267018)

46. Чиркін А. С., Храпська А. О. Забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб: міжнародно-правове регулювання та досвід зарубіжних країн. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 4. С. 102–105. URL: http://lsej.org.ua/4_2022/21.pdf (дата звернення: 11.05.2024).

47. Чічкань М. В. Державна політика у сфері соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні: актуальні питання. *Право і суспільство*. 2022. № 5. С. 122-126. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.5.18>

48. Izarova I., Prytyka Yu., Uhrynovska O., Shestopalov N. Protection of Rights of Internally Displaced Persons amid Military Aggression in Ukraine. *The Age of*

Human Rights Journal. 2023. № 20. P. 1-25. DOI:
<https://doi.org/10.17561/tahrj.v20.7711>

49. Nikolenko L. The Provision of the Protection of the Rights of Internally Displaced Persons. *Bialystok Legal Studies*. 2021. № 26(1). P. 75-84. DOI:
<https://doi.org/10.15290/bsp.2021.26.01.06>

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ДОДАТКИ

Волинський національний університет імені Лесі Українки